ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Медвідь Інни Василівни
«Особливості прийняття професійних рішень психологом у стресових ситуаціях»,
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук
зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Актуальність дослідження зумовлена невідповідністю між реальними вимогами психологічної практики та наявним рівнем підготовки фахівців до ухвалення рішень в умовах невизначеності, часового тиску та інтенсивного емоційного навантаження. В умовах війни в Україні ця невідповідність набуває особливої гостроти: значна частина психологів водночас є фахівцями, що надають психологічну допомогу, і особами, які самі зазнають впливу тривалого стресу.

Проблематика ухвалення рішень є однією з ключових у сучасній психологічній науці. Парадигма її вивчення зазнала суттєвої еволюції – від нормативних моделей раціонального вибору до дескриптивних підходів, що відображають реальні когнітивні обмеження особистості в умовах невизначеності, і далі до інтегративних концепцій, що враховують когнітивний, емоційний, вольовий та соціально-контекстуальний виміри цього процесу. Особливої актуальності набуває дослідження процесу ухвалення рішень в умовах стресу: сучасні праці наголошують на ролі метакогнітивної усвідомленості, толерантності до невизначеності та стресостійкості як ключових чинників якості рішень у стресогенних ситуаціях. Водночас залишається недостатньо дослідженою проблема ухвалення рішень психологом у стресових умовах – з урахуванням специфіки психологічної практики, феномену подвійної вразливості фахівця, типологічних відмінностей між психологами з різним рівнем стресостійкості та конкретного українського воєнного контексту. Бракує також теоретично обґрунтованих і емпірично верифікованих діагностичних інструментів та освітніх програм, орієнтованих на розвиток компетентності ухвалення рішень психологами у

стресових ситуаціях виявлення яких сприятиме підвищенню ефективності підготовки психологів. За таких обставин дисертаційна робота Медвідь Інни Василівни має безперечну *актуальність і цінність*.

Вступна частина дисертації містить чіткі та виважені формулювання, у ній йдеться про актуальність роботи, її методологічні орієнтири. Об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження є чітко сформульованими, що дозволило спланувати та здійснити дисертаційне дослідження на належному науковому рівні, забезпечити надійність і достатню вірогідність отриманих результатів. Спираючись на результати вивчення вітчизняного та світового досвіду, авторка дисертації розкриває основні наукові положення дослідження.

Наступні розділи дисертації є чітко структурованими, у них логічно подані результати теоретичного аналізу та емпіричного дослідження відповідно до визначених мети та завдань.

У *першому розділі* «Теоретико-методологічні засади феномену ухвалення рішень психологом у стресових ситуаціях» проведено ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз феномену ухвалення рішень особистістю дорослого віку у стресових ситуаціях показав, що еволюція наукових підходів – від нормативних моделей раціонального вибору через теорію подвійного процесу і концепцію екологічної раціональності до афективного підходу – засвідчує потребу в інтегративній рамці, що враховує когнітивні, емоційні, поведінково-вольові та контекстуальні виміри. Методологічним ядром, що забезпечує операціоналізацію конструктів і зв'язок між теоретичним аналізом та практичним втручанням, обрано когнітивно-поведінковий підхід у поєднанні з концепцією психології особистісних рішень Л. В. Помиткіної. Розмежовано суміжні поняття «прийняття рішень», «професійне судження» і «клінічне мислення» у діяльності психолога, що забезпечило чітку операціоналізацію базових конструктів.

Виявлено механізми впливу стресу на когнітивні та емоційно-вольові процеси під час ухвалення рішень. Концептуалізовано системну тріаду когнітивної дезорганізації – взаємопосилювальну конфігурацію когнітивної

ригідності, викривлення сприйняття і порушення робочої пам'яті, де взаємна блокада компонентів є якісно відмінним станом від простої суми трьох дефіцитів. Ідентифіковано п'ять типових конфігурацій системних порушень ухвалення рішень під стресом: «параліч аналізу», «імпульсивне закриття», «песимістична спіраль», «ригідне виснаження» і «катастрофічне тунельне бачення». Встановлено, що стрес трансформує емоційно-вольову сферу від адаптивної регуляції до дезорганізації: емоційне перенасичення, паралізуюча амбівалентність, імпульсивність або прокрастинація рішень є типовими проявами цієї трансформації, що можуть повністю блокувати функціонування навіть за наявності достатніх знань.

У другому розділі «Емпіричне дослідження психологічних особливостей процесу ухвалення рішень психологами у стресових ситуаціях» – здійснено комплексне діагностичне дослідження психологів-слухачів курсів підвищення кваліфікації шести закладів вищої освіти різних регіонів України, верифіковано чотирикомпонентну модель компетентності ухвалення рішень і встановлено предикторну структуру ефективності ухвалення рішень у стресових ситуаціях.

Методологічно розділ побудовано на квазіекспериментальному підході з домінуванням кількісної парадигми, доповненої якісним аналізом стандартизованих кейсів. Цільова змінна – ефективність ухвалення рішень – операціоналізована через експертну оцінку письмових відповідей на сім стресових сценаріїв за шістьма критеріями: адекватність діагностики проблеми, дотримання етичних принципів, генерування альтернатив, обґрунтованість вибору стратегії, реалістичність плану та рефлексія впливу стресу. Така операціоналізація принципово відрізняється від самозвітних методик: вона фіксує не декларовану, а реальну якість фахових рішень.

Діагностика когнітивного компонента виявила, що найпоширенішим дефіцитом є низька толерантність до невизначеності: близько третини слухачів демонстрували недостатню здатність до конструктивного функціонування в умовах неповної інформації та непередбачуваності. У поєднанні зі зниженою

когнітивною гнучкістю це формує ригідний стиль мислення, особливо небезпечний у кризових консультативних ситуаціях. Водночас показники рефлексивності виявилися відносно збереженими, що інтерпретовано як ресурс, на який можна спиратися у програмі підготовки.

Аналіз емоційно-регулятивного компонента виявив найсерйознішу системну проблему: кореляція між психологічним дистресом і труднощами емоційної регуляції утворює «порочне коло взаємопідсилення», у якому стрес руйнує регуляторні механізми, а їх відсутність, своєю чергою, підвищує вразливість до стресу. Важливим є те, що лише 18.12% вибірки мають доступ до систематичної супервізії – інституційного ресурсу, який нормативно має розривати це коло.

Мотиваційно-вольовий компонент виявив внутрішньо суперечливий профіль: помірно висока внутрішня мотивація до професії поєднується з тим, що значна частка слухачів переважно використовує дезадаптивні стилі ухвалення рішень – уникнення та прокрастинацію. Це свідчить про розрив між мотиваційним наміром і поведінковим репертуаром у стресових умовах.

Результати розділу емпірично верифікують теоретичну рамку Розділу 1 і формують доказову базу для побудови програми психологічної підготовки: виявлені зони дефіциту, встановлена предикторна ієрархія і типологія поведінкових профілів безпосередньо транслюються у логіку, пріоритети й диференційовані стратегії формувального втручання, описаного в третьому розділі.

Завдяки підбору репрезентативної вибірки досліджуваних і методик дослідження можна говорити про високу наукову цінність отриманих результатів.

У третьому розділі «Оптимізація процесу ухвалення професійних рішень психологом у стресових ситуаціях» – сформульовано систему методичних рекомендацій для чотирьох категорій стейкхолдерів. Для психологів-практиків: щоденна практика саморегуляції, структурована рефлексія за моделлю Gibbs, участь у peer-супервізійних групах, профільна

самодіагностика. Для організаторів і кураторів КПК: вхідний скринінг профілю слухача до початку курсів підвищення кваліфікації диференційоване комплектування підгруп, обов'язковий супервізійний компонент. Для керівників психологічних служб: щомісячна групова супервізія для персоналу, кризовий протокол самопідтримки, ротація складних випадків, раннє виявлення вигорання. Для розробників програм і науковців: стандартизація вимог до КПК, валідизація типологічних профілів на більших вибірках, лонгітюдне дослідження стійкості ефектів, адаптація діагностичного інструментарію для онлайн-формату.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у лонгітюдному вивченні стійкості сформованої компетентності ухвалення рішень у реальній практичній діяльності; валідизації типологічних профілів на більших і різноманітніших вибірках у різних регіонах і типах закладів; дослідженні ефективності peer-менторства як самостійного компоненту програми; адаптації діагностичного інструментарію для онлайн-формату; дослідженні механізмів переносу навичок з навчального контексту у реальну практику через аналіз якості рішень у реальних консультаціях під оцінкою супервізора. Актуальним є також дослідження ролі індивідуальних відмінностей – профілю стресостійкості, стилю прив'язаності, когнітивних здібностей – у ефективності різних компонентів програми для різних підгруп слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Висновки які робить дисертантка, чітко сформульовані та переконливі. Вони синтезують усі основні результати дослідження, засвідчують виконання поставлених завдань та досягнення мети дисертаційної роботи.

Дисертація та автореферат оформлені відповідно до вимог МОН України. Робота пройшла достатню апробацію та впровадження на міжнародних і всеукраїнських конференціях.

Загалом, І. В. Медвідь як дослідник викликає повагу, демонструючи ретельність, зацікавленість і грунтовність у проведенні дослідження.

Представлений у дисертації матеріал, його психологічний аналіз та інтерпретація, вичерпні висновки не викликають заперечень. Однак можна висловити деякі зауваження та побажання:

1. Теоретичний аналіз феномену ухвалення професійних рішень психологом у стресових ситуаціях був би більш переконливим за умови детальнішого розмежування понять «компетентність ухвалення рішень», «готовність до ухвалення професійних рішень» та «професійна компетентність психолога». Це дозволило б повніше розкрити специфіку досліджуваного феномену та його місце в системі професійно важливих якостей психолога.

2. Заслуговує на увагу запропонована авторкою чотирикомпонентна модель компетентності ухвалення рішень. Водночас доцільно було б детальніше представити механізми взаємодії когнітивного, емоційно-регулятивного, мотиваційно-вольового та соціально-контекстуального компонентів, зокрема визначити, який із них відіграє провідну роль в ефективності професійного рішення за умов інтенсивного стресового навантаження.

3. Позитивно оцінюючи використання стандартизованих стресових сценаріїв для оцінювання ефективності ухвалення професійних рішень, водночас вважаємо, що перспективним було б доповнення такого діагностичного підходу аналізом реальних професійних ситуацій із практики психологів. Це дало б змогу глибше дослідити співвідношення між результатами виконання змодельованих завдань і особливостями ухвалення рішень у безпосередній взаємодії з клієнтами, особливо в умовах кризового консультування.

4. Запропоновані авторкою методичні рекомендації щодо оптимізації процесу ухвалення професійних рішень психологом у стресових ситуаціях мають практичну значущість. Водночас робота може бути доповнена більш розгорнутим описом критеріїв оцінювання ефективності запропонованих заходів, а також механізмів відстеження їх довготривалого впливу на професійну діяльність психологів, зокрема щодо збереження сформованих

навичок саморегуляції та якості ухвалення рішень у реальних стресових умовах.

Однак висловлені зауваження не знижують цінності та загальної позитивної оцінки дисертації. Здобувачка проявила самостійність у розробленні складної наукової проблеми, здійснила продуктивний теоретичний аналіз й отримала вагомі наукові результати.

На основі проведеного аналізу роботи можна стверджувати, що дисертаційна робота «Особливості прийняття професійних рішень психологом у стресових ситуаціях» є цілісним завершеним дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, містить результати, які є важливими як для науковців, так і для практиків. Дисертація і автореферат, зміст якого ідентичний основним положенням дисертації, відповідають вимогам МОН України. Опубліковані наукові праці здобувачки повністю відображають основні положення дисертації. Це дає підстави для висновку про те, що Медвідь Інна Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент –

доктор психологічних наук, професор
професор кафедри психології
Запорізького національного університет Наталія ШЕВЧЕНКО

Проректор з наукової роботи Дмитро ЯРИМБАШ